

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:
студентка IV курсу, групи 472-2,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Білоус Юлія Ігорівна _____

Керівник:
доцент кафедри фінансів і кредиту

Федишин Майя Пилипівна _____

*До захисту допущено на засіданні кафедри
протокол № __ від «__» травня 2024 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	6
1.1. Загальна характеристика банку та основ діяльності банківських установ.....	6
1.2. Роль і функціональне призначення банківських установ в економіці України.....	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ.....	16
2.1. Оцінка операційної ефективності комерційних банків.....	16
2.2. Дослідження фінансових результатів банківського сектору та вплив на економіку роботи комерційних банків.....	24
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	30
3.1. Проблеми в роботі комерційних банків та способи їх подолання.....	30
3.2. Ключові аспекти підвищення ролі банків у забезпеченні макрофінансової стабільності і відновленні економіки.....	35
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	45
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

В умовах глобалізації економічних процесів та інтеграції держав у світову економіку важливе значення має формування ефективного банківського сектора, який відповідає вимогам і потребам сучасного фінансового ринку. Банківські установи є основою економічного механізму країни через своє призначення та специфіку діяльності. Вони не лише обслуговують платіжний оборот, але й виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних грошових ресурсів та їх перетворення в позиковий капітал. Для організації ефективної діяльності банків важливо розуміти їхню суть і організаційні основи функціонування. Водночас, динамічні зміни ринкової кон'юнктури та зростаюча конкуренція в банківському бізнесі вимагають перегляду традиційних підходів до стратегії розвитку банків та спектру банківських операцій і послуг.

З початком бойових дій на території України у лютому 2022 року вітчизняна банківська система зазнала значних потрясінь і функціонує в режимі напруги та невизначеності. Водночас банки продовжують свою діяльність, намагаються виконувати всі свої зобов'язання та дотримуватись нормативів. Проте в банківському секторі відбуваються певні трансформації. Банківська система швидко адаптувалася до роботи в умовах воєнного стану.

Дослідженню функціонування банків та банківської діяльності в цілому присвячено значну кількість праць провідних вітчизняних та зарубіжних учених: О.В. Васюренко, О.В. Дзюблюка, А.С. Гальчинського, А.А. Мещерякова, А.М. Мороза, Л.О. Примостки, М.І. Савлука, Т.Г. Карчевої, А.М. Герасимовича, О.І. Лаврушина, Г.С. Панової, П. Роуз, Дж. Сінкі та інших.

Незважаючи на значний внесок науковців у розвиток теорії банківської справи, існує необхідність узгодження різних, а часом і суперечливих поглядів на зміст банківської діяльності та подальшого розвитку теоретичних основ діяльності комерційних банків з урахуванням сучасних тенденцій розвитку

банківського сектору. Незважаючи на значну кількість наукових праць, що так чи інакше стосуються функціонування банків, недостатньо дослідженими залишаються основні засади функціонування комерційних банків в умовах війни.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення основ діяльності банківських установ в сучасних умовах господарювання, їх вплив на стан та розвиток економіки, їх роль у забезпеченні макрофінансової стабільності в період війни та відновленні економіки країни.

Виходячи із сформованої мети, основними завданнями наукового дослідження є:

- узагальнити теоретичні положення суті банку та його діяльності;
- визначити роль комерційних банків в економіці;
- проаналізувати активні та пасивні операції банків;
- дослідити фінансові результати банківських установ як суб'єктів господарювання з надання банківських послуг;
- окреслити проблеми в роботі комерційних банків під час війни та способи їх подолання;
- визначити ключові аспекти підвищення ролі банків у забезпеченні макрофінансової стабільності та відновленні економіки країни.

Об'єктом дослідження виступають економічні відносини в процесі здійснення банківської діяльності установами комерційних банків.

Предметом наукової роботи є теоретичні та практичні засади здійснення банківської діяльності шляхом формування ресурсної бази, реалізації банківських операцій та надання банківських послуг комерційними банками в сучасних умовах господарювання.

Інформаційною базою написання кваліфікаційної роботи є нормативно-правові акти, що регулюють банківську діяльність, наукові статті вітчизняних та зарубіжних економістів, статистичні звіти регулятора банківської системи – Національного банку, фінансова звітність комерційних банків.

В процесі написання кваліфікаційної роботи використовувалися наступні

наукові методи: теоретичних узагальнень, системного підходу, порівняльного аналізу, синтезу, групування фінансових показників, графічний та табличний.

Практична значущість дослідження полягає в можливості застосування запропонованих реабілітаційних заходів у практиці банківських установ інших країн у кризових ситуаціях, що виникають в економічному та політичному середовищі.

Структура кваліфікаційної роботи. Наукове дослідження складається із вступу, трьох розділів, що містять підрозділи, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи налічує 52 сторінки, з них на основну частину припадає 42 сторінки, 7 таблиць, 5 рисунків, 1 додаток та список використаної літератури містить 45 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Загальна характеристика банку та основ діяльності банківських установ

Банки є установами, що здійснюють специфічну підприємницьку діяльність, пов'язану з рухом, мобілізацією та розподілом позикових коштів. У сучасній системі фінансових посередників банки об'єднують грошовими потоками всі сектори економіки – промисловість, торгівлю та сільське господарство. Закон України «Про банки і банківську діяльність» визначає «банк як юридичну особу, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків» [1]. Таким чином, сучасний комерційний банк є автономною, економічно самостійною комерційною інституцією, діяльність якої контролюється наглядовими державними органами. Тому банки самостійно визначають напрями своєї діяльності та спеціалізацію за видами операцій [16, с.24]. Вони виступають посередниками між власниками коштів та їх користувачами, а статус банку гарантує збереження і повернення коштів власникам у визначений термін. В економічній літературі існують різні підходи до класифікації банківських установ, окремі з них наведено в дод.А.

Шляхом критичного аналізу наукової літератури можна виділити три основні підходи до тлумачення економічної сутності банку: правовий (банк як юридична особа, що виконує ряд операцій шляхом надання банківських послуг дозволених та визначених законодавством), економічний (на макро рівні банк є фінансовим посередником, на мікро рівні банк виступає підприємством, який виробляє фінансовий продукт, здійснює певний набір операцій, характерних

для банку) та інституційний (банк як інститут ринкової економіки). При використанні інституційного підходу банки розглядаються як економічні установи, які здійснюють трансформацію грошових потоків та емісію платіжних засобів у процесі суспільного відтворення. Це сприяє економічному зростанню через забезпечення безперервності та розширеного характеру суспільного відтворення. Такий підхід має свої переваги, оскільки базується на розумінні банку як інституту ринкової економіки з власним набором функцій, враховує функціональне призначення банків та їх вплив на економічне зростання.

Різноманітність концепцій щодо економічної сутності банків свідчить про неможливість їх зведення до ролі технічних посередників чи пасивних суб'єктів суспільного відтворення. Це підкреслює складність та багатогранність банків як економічної категорії та підтримує необхідність подальших досліджень щодо підвищення ефективності їх діяльності для активізації позитивного впливу на суспільне відтворення.

Ключовим при розгляді сутності банку є саме банківська діяльність як основа і причина існування банку. Узагальнення поглядів на сутність роботи банку дає можливість виокремити чотири концептуальні підходи до розуміння змісту банківської діяльності (рис.1.1).

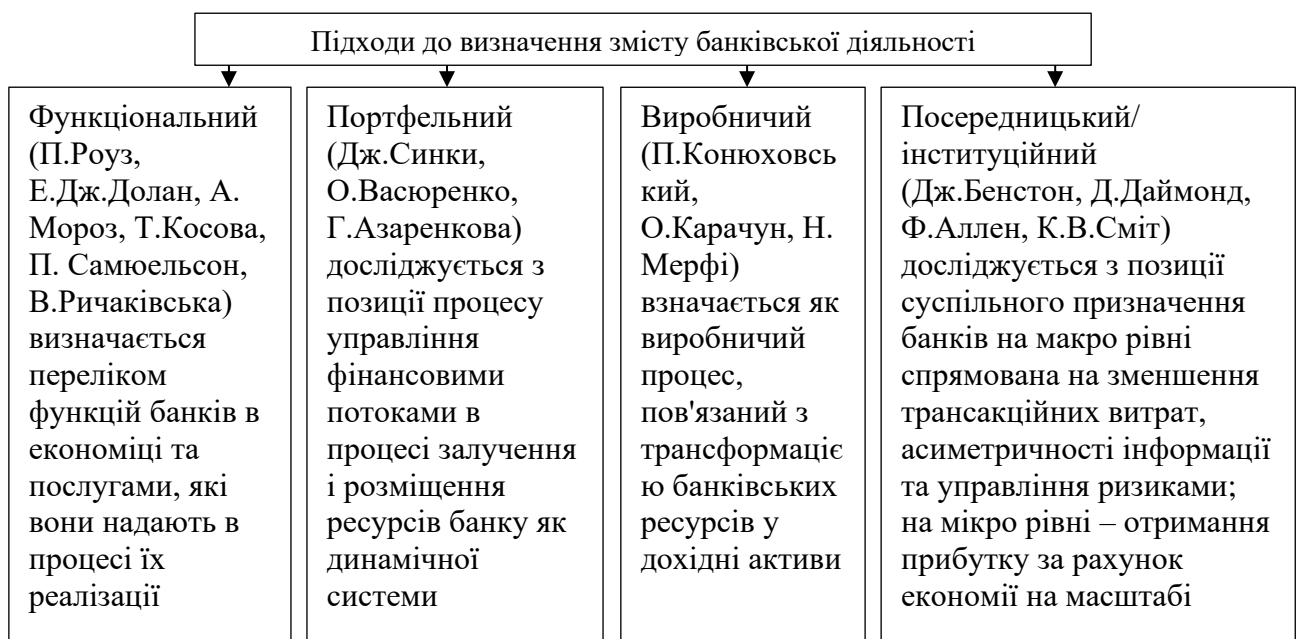


Рис.1.1. Підходи до визначення змісту банківської діяльності

Вивчення банківської діяльності представляє великий інтерес як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях. З макроекономічної точки зору банківська діяльність як вид фінансового посередництва характеризується особливою роллю в організації руху та перерозподілу фінансових ресурсів країни в ринкових умовах. Отже, неефективність банківської діяльності призводить до дефіциту фінансових ресурсів у позичальників і надлишку у населення, і, відповідно, низьких темпів економічного зростання та погіршення національного добробуту; для споживачів послуг – до надмірної вартості банківських послуг та їх недоступності. З мікроекономічної точки зору банківська діяльність є предметом банківської справи.

Таким чином детальне дослідження теоретичних підходів, які ми розглянули раніше, показало потребу у розрізненні двох рівнів розуміння сутності банківської діяльності: макроекономічного та мікроекономічного.

На макроекономічному рівні результати банківської діяльності мають соціальний характер та пов'язані, переважно, із загальносуспільним призначенням банків, що відображається у їх функціях. З іншого боку, на мікроекономічному рівні основним ефектом є прибуток, що є виявом кінцевого результату функціонування банку як суб'єкта господарювання та основним джерелом його розвитку на ринкових умовах. Таке розрізнення дозволяє висловлювати соціальний аспект на макроекономічному рівні та економічний аспект на мікроекономічному.

Виявляється, що, з одного боку, дуалістичний характер банківської діяльності зумовлює наявність різних підходів до змісту та мети банківської діяльності, а з іншого боку, динамічні процеси та зміни у функціонуванні фінансово-кредитної сфери, що сприяють розвитку фінансово-кредитної сфери. супроводжуються зміною старих і появою нових напрямків у розвитку банків як посередників фінансового ринку.

Застосовуючи системно-елементний підхід до розуміння суті банківської діяльності, який поєднує ключові аспекти різних підходів, можна

сформулювати наступне:

1. Банк є динамічною системою, що взаємодіє з оточенням, його функції в економіці виявляються на рівні макро- та мікроекономіки.

2. Посередницька роль банків полягає у зборі та розподілі фінансових ресурсів, враховуючи вхідні та вихідні фінансові потоки та фактори, які на них впливають.

3. Основна мета банківської діяльності полягає у мінімізації витрат і отриманні прибутку, який є ключовим для максимізації доходів акціонерів та управління ефективністю банківського бізнесу.

Специфіка функціонування банківських установ полягає в тому, що їхні продукти реалізуються у вигляді послуг через проведення банківських операцій для задоволення потреб клієнтів. Банківські операції класифікуються за критеріями їх економічної сутності, функціонального призначення та відображення у фінансовій звітності. Зростання конкуренції в банківському бізнесі, впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність банків і створення нових банківських продуктів призвели до постійного розширення спектру банківських операцій та збільшення їх загального обсягу на фінансових ринках [5].

Банківські операції – це комплекс взаємопов'язаних дій, спрямованих на реалізацію економічних завдань банку як суб'єкта ринкових відносин. Вони включають рух грошових коштів, цінних паперів, дорогоцінних металів або зобов'язання щодо їх переміщення, що здійснюються на підставі укладених договорів згідно з чинним законодавством [15].

Сучасна практика здійснення банківських операцій перебуває на етапі якісної трансформації та переходу до ери цифрових технологій. Головним трендом у банківській сфері є дистанційне обслуговування клієнтів через Інтернет-банкінг і мобільний банкінг. Дистанційне банківське обслуговування не тільки підвищує інтенсивність банківських операцій, але й значно знижує навантаження на банківські відділення, зменшуючи потребу в деяких із них, що веде до скорочення витрат банку. Загалом ринок українських банківських

послуг характеризується значною відкритістю до впровадження систем електронного банківського обслуговування з боку як банківських установ, так і клієнтів. Безперервна та динамічна конкуренція між банками та іншими фінансово-кредитними установами стимулює впровадження інноваційних банківських продуктів і послуг. Розробка інновацій дозволяє прискорити та здешевити здійснення банківських операцій, змінити взаємовідносини з клієнтами та знайти додаткові джерела доходів.

Таким чином, розширення спектру банківських операцій і послуг, а також впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність банків дозволяє досягти основних цілей банківського менеджменту: підвищення ефективності та якості обслуговування клієнтів, зниження собівартості банківських продуктів, оптимізацію інформаційних потоків і підвищення конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг.

1.2. Роль і функціональне призначення банківських установ в економіці України

Комерційні банки як суб'єкти господарювання функціонують на основі загальних норм поведінки суб'єктів банківських правовідносин та критерію законності такої поведінки, які знаходять своє вираження у базових принципах банківської діяльності. Діяльність комерційних банків у звичайних умовах господарювання, так і в умовах війни, має базуватися на принципах права та на засадах моралі.

При цьому важливу роль відіграє те, яким рівнем правової свідомості володіють суб'єкти банківських правовідносин [40, с.21].

До основних принципів діяльності комерційних банків в умовах війни можна віднести:

- законність – як основний та найголовніший принцип діяльності

банківських установ суть якого полягає у здійсненні діяльності з урахуванням чинного банківського законодавства;

– економічна самостійність пояснюється економічною відповідальністю комерційних банків за результати своєї діяльності. Економічній самостійності притаманна свобода розпорядження власними коштами та залученими ресурсами та майном, що перебуває у власності комерційних банків [40, с.22];

– незалежність від органів державної та місцевої влади, які не можуть впливати на рішення та дії банківських керівників чи працівників установ під час виконання ними своїх службових обов'язків. Також органи державної влади та місцевого самоврядування не мають права втручатися в діяльність комерційних банків, крім випадків, які визначені чинним законодавством;

– відповідальність за своїми зобов'язаннями та її розмежування з державою. Банківським законодавством визначено, що ні комерційні банки не відповідають за зобов'язаннями держави ні держава не відповідає за зобов'язаннями банківських установ [37, с.41];

– законність здійснення банківських операцій на основі спеціальних дозволів – ліцензій;

– дотримання економічних нормативів Національного банку України, направлених на підтримку інтересів клієнтів та фінансової стійкості і стабільності всієї банківської системи;

– забезпечення права обрання банківської установи економічним суб'єктам – фізичним та юридичним особам;

– забезпечення виконання взятих на себе зобов'язань перед клієнтами і третіми особами, а саме зобов'язань майнового характеру, зокрема повернення грошових коштів вкладникам банківських установ.

Важливим принципом діяльності банків умовах війни є збереження довіри клієнтів до комерційних банків і банківської системи в цілому. Саме довіра українських клієнтів забезпечує стабільну роботу банківської системи в умовах повномасштабної війни. Утримання довіри клієнтів – головний принцип в умовах війни, дотримання якого можливо через дотримання усіх

вище описаних принципів [30].

Досягнення цілей банків і банківської системи в цілому здійснюється через виконання акумуляційної, посередницької та емісійної функцій.

Акумуляційна функція полягає у збиранні грошових доходів і заощаджень та їх перетворенні у реально діючий капітал, що є основою для виконання інших функцій банку.

Посередницька (перерозподільна) функція банків полягає в опосередкуванні грошових потоків, які проходять через банк. Залучаючи вільні кошти одних економічних суб'єктів і передаючи їх іншим, банки можуть змінювати величину та терміни грошових капіталів і керувати фінансовими ризиками.

Емісійна функція банків полягає у створенні ними додаткових платіжних засобів і введенні їх в обіг, що збільшує пропозицію грошей. Ця функція здійснюється через механізм грошово-кредитного мультиплікатора [14, с.56].

Ці функції є основними і мають системний характер, оскільки спрямовані на реалізацію ключових напрямів функціонування банків. Водночас, у процесі розвитку кредитної системи з'являються й інші функції банків, які відображають призначення і роль сучасної банківської діяльності.

Серед функцій банків у сучасних умовах господарювання слід виділити такі, як: інформаційно-консультаційна, аналітична, платіжно-розрахункова, оціночна, аудиторська, контрольна, соціальна, інтеграційна, функція технічного еквайрингу та інші. Останнім часом популярність набуває тенденція передачі другорядних функцій банків на аутсорсинг, що дозволяє значно знизити витрати на ведення бізнесу та зосередити увагу на пріоритетних напрямках діяльності.

На макроекономічному рівні банки виконують трансформацію грошових потоків, переміщуючи кошти від суб'єктів, які тимчасово мають вільні кошти, до тих, хто тимчасово відчуває нестачу грошей. Цей процес включає накопичення коштів, їх розміщення та посередництво у платежах і описується як трансформаційна функція.

Реалізація зазначених функцій банками є основою їх ефективної діяльності, яка характеризується значними фінансовими можливостями впливу на економічний розвиток країни. Обсяги та масштаби грошових потоків, які проходять через банки, дозволяють оцінити їхній вплив на економіку держави.

Таким чином, сутність банківської діяльності проявляється через виконання низки функцій, ефективне здійснення яких формує основу для роботи як окремого банку, так і всієї банківської системи. Переплітаючись, ці функції створюють дієвий механізм економічного розвитку країни.

Зауважимо, що у науковій літературі часто спостерігається тенденція вважати функції банків ідентичними їх операціям або напрямкам діяльності. Однак, на нашу думку, необґрунтовано зрівнювати функції з операціями чи видами діяльності, оскільки функції банку мають описувати не конкретні види діяльності чи операції, якими займається банк, а наслідки, позитивний вплив цієї діяльності на економічний розвиток суспільства. Так, М.І. Савлук правильно вказує, що функції характеризують банк як абстрактну економічну структуру з макроекономічних позицій, з точки зору його місця в економічній системі взагалі та впливу на всю довкілля, у якому банк функціонує, у той час як операція описує певний вид роботи банку у конкретний момент часу й стосовно певного суб'єкта.

У силу своїх функцій банки відіграють ключову роль у економічних процесах, беручи активну участь у всіх етапах суспільного відтворення. Їхня діяльність сприяє економічному зростанню завдяки забезпеченню безперервності та розширеності цього процесу. Отже, можемо сформулювати специфічне визначення банків, яке відображає їхню роль у стимулюванні економічного розвитку та розкриває їхню економічну сутність як економічних інститутів: банки є економічними інститутами, що перетворюють грошові потоки та емітують платіжні засоби у процесі суспільного відтворення. Це сприяє економічному зростанню суспільства, завдяки їхній ролі в забезпеченні безперервності та розширенні суспільного відтворення.

Відмітимо, що головною ланкою грошово-кредитної системи України є

Національний банк України, напрями діяльності якого визначаються його статусом, призначенням та основними завданнями. Узагальнено, НБУ є емісійним центром держави, банком банків, органом банківського регулювання, банкіром і фінансовим агентом уряду, провідником грошово-кредитної політики, органом валютного регулювання і контролю, а також інформаційно-статистичним та аналітичним центром грошової і банківської систем. У сучасних умовах діяльність Національного банку України має вирішальний вплив на стабільність національної валюти, надійність банківських установ та ефективність платіжно-розрахункового механізму, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки країни [16, с.41].

Загальновідомо, що комерційні банки виступають одними з основних інститутів ринкової економіки: вони є найважливішим елементом економіки щодо організації руху фінансових потоків; визначальна частка кредитних ресурсів сконцентрована у банківських установах; їм також відведена провідна роль у фінансово-кредитному обслуговуванні економіки та концентрації грошового потенціалу для стабільності економічної системи країни [10, с.26].

Досвід розвинених країн свідчить, що лише банківська система з розвиненим ринком банківських фінансових послуг може ефективно акумулювати грошові ресурси та спрямовувати їх в інвестиційні процеси для розвитку економіки.

Узагальнимо ключові аспекти роль банків в економіці:

1. Мобілізація та розподіл фінансових ресурсів: Банки збирають кошти від вкладників та інших джерел, таких як власний капітал чи міжнародні позики. Потім вони надають ці кошти у вигляді кредитів компаніям та приватним особам для реалізації інвестиційних та споживчих потреб.

2. Фінансування інвестицій та підтримка підприємств: Банки грають ключову роль у фінансуванні підприємств, надаючи їм кредити для розвитку, виробництва та впровадження нових технологій. Це сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць.

3. Забезпечення платіжної системи: Банки здійснюють операції з переказу

коштів, видають кредитні та дебетові картки, обслуговують платежі та транзакції між різними учасниками економіки.

4. Збереження та інвестування коштів: Банки надають можливість людям та підприємствам зберігати свої кошти у безпечному місці та отримувати відсотковий дохід за рахунок інвестування цих коштів у різні фінансові інструменти.

5. Сприяння фінансовій стабільності: Банки виконують роль інтермедіарів у фінансовій системі, забезпечуючи ліквідність та стабільність в грошовому обігу. Їхні дії та рішення можуть впливати на загальну фінансову стабільність країни.

Отже, банки відіграють важливу роль у функціонуванні та розвитку економіки, сприяючи фінансовій інтермедіації та ефективному розподілу ресурсів. Призначення банків у сучасних умовах полягає в забезпеченні фінансового посередництва, наданні різноманітних фінансових послуг, забезпеченні платіжної інфраструктури, підтримці стабільності фінансової системи та сприянні економічному розвитку.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

2.1. Оцінка операційної ефективності комерційних банків

Банківський сектор є ключовим для фінансової системи, має вагоме значення для ефективного функціонування всіх сфер економіки, адже комерційні банки регулюють грошові потоки та створюють умови для економічного розвитку.

Банківський сектор надає необхідні фінансові ресурси, сприяє вільному руху капіталу, виконує розрахункові функції між господарськими суб'єктами, кредитує економіку та виконує інші важливі завдання.

Після майже 20 місяців повномасштабної війни банківський сектор України продовжує виявляти виняткову стійкість і залишається опорою для реальної економіки. Не спостерігається відтоку коштів із банківської системи, доступ до готівкових коштів зберігався навіть під час зимових відключень електроенергії.

Для успішної інтеграції України до Європейського економічного простору необхідно забезпечити стабільність банківської системи, особливо в умовах зростання ризиків діяльності банків. Окрім важливих реформ, реалізованих з 2014 року, ключовими факторами стабільності є комплексні заходи Національного банку України (НБУ) та високий рівень цифровізації. Розглянемо вплив цих та інших чинників на функціонування банківських установ, формування ними ресурсної бази, надання банківських послуг. Структура банківського сектору зображена на рис.2.1.

За даними рис.2.1., за досліджуваний період спостерігається зменшення кількості банківських установ на 12 банків, зокрема за період війни сектор зменшився на 7 банків.

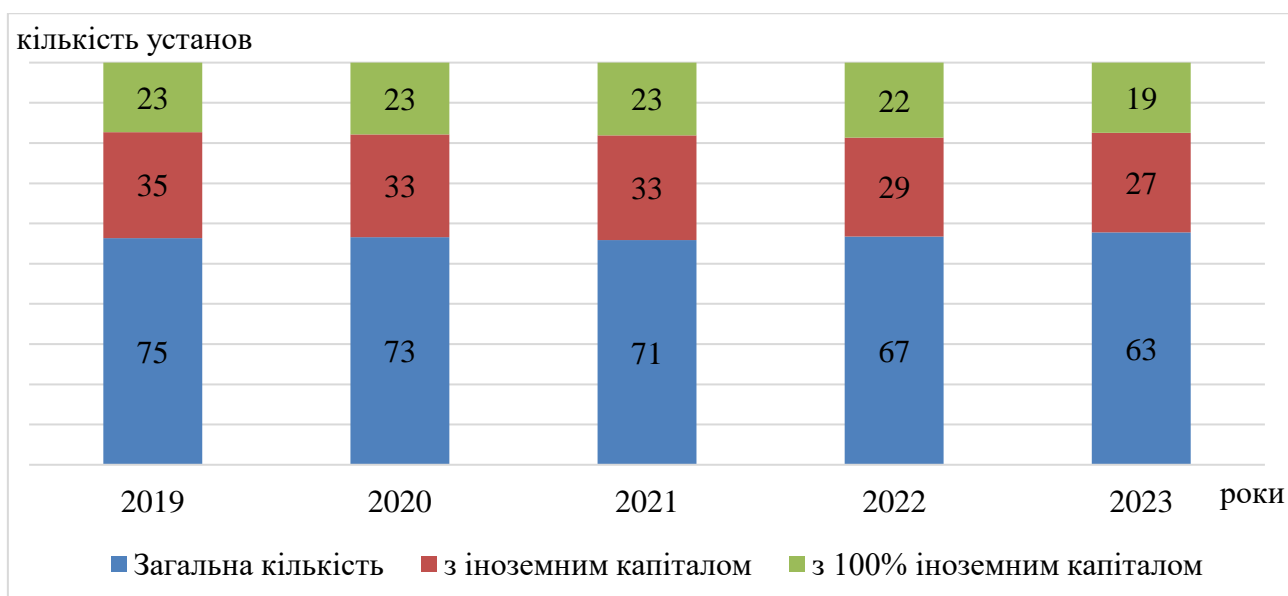


Рис.2.1. Структура банківського сектору

Дані демонструють зменшення кількості банків з іноземним капіталом, також банківський сектор покинули 3 іноземні банки.

Розглянемо структуру сектору за класифікацією НБУ (рис.2.2).

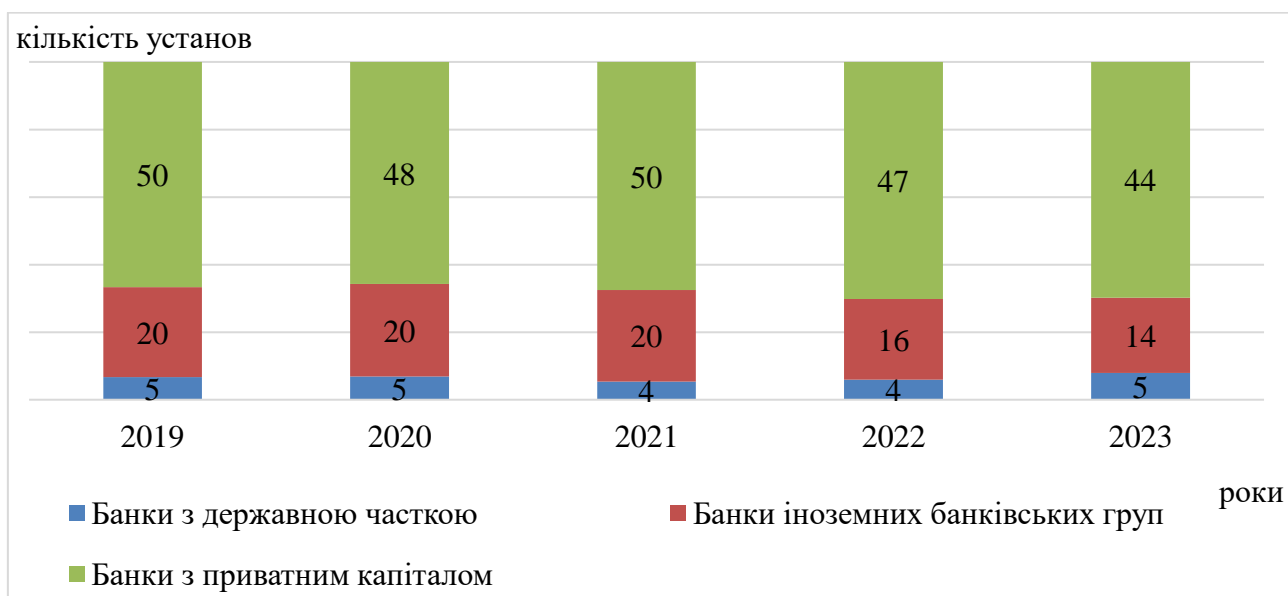


Рис.2.2. Структура банківського сектору за класифікацією НБУ

Як бачимо, група державних банків поповнилася за рахунок націоналізації АТ «Сенс банк» у 2023 році та припинення діяльності ПАТ «Розрахунковий центр» призвело до зменшення кількості банків з державною часткою у 2021 році.

Банки іноземних банківських груп за період війни вийшли з українського

банківського сектору, що призвело до зменшення кількості установ у групі до 14 банків за підсумками 2023 року. Кількість банків з приватним капіталом скоротилася з 50 установ у 2021 році до 44 установ у 2023 році. Варто відмітити що у 2024 році група державних банків поповнилася установою АТ «Перший інвестиційний банк», капітал якого у розмірі більше 88,89% належить державі (до цього власником істотної участі був громадянин російської федерації).

Розглянемо динаміку банківської мережі за групами банків (рис.2.3).

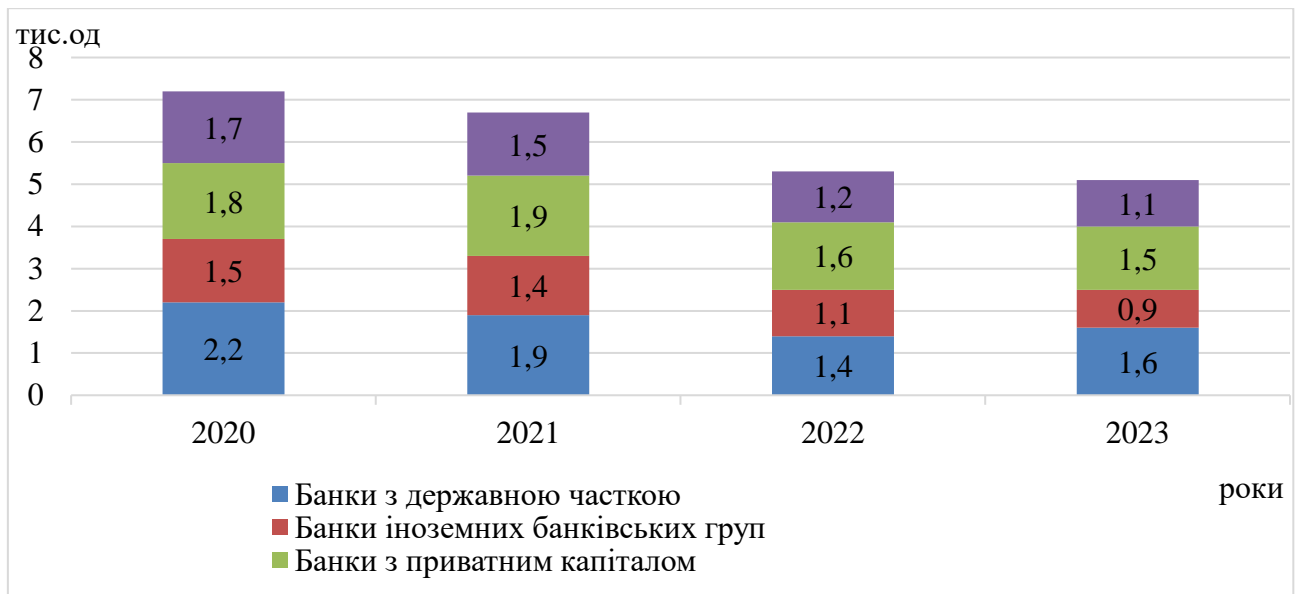


Рис.2.3. Динаміка структурних підрозділів комерційних банків.

Як бачимо війна негативно вплинула на банківську мережу та спровокувала зменшення кількості структурних підрозділів комерційних банків. Зменшення кількості відокремлених підрозділів та головних офісів розпочалося у 2020 році, коли кількість зменшилася на 868 одиниць порівняно з доковідним 2019 роком. За досліджуваний період банківська мережа зменшилася на 1996 підрозділів, з яких за період війни закрито 1547 відділень. Найбільше закрито відділень державних банків близько 700 відділень без Приватбанку та близько 500 відділень даного банку в основному на територіях, де ведуться бойові дії та окупованих територіях. У 2024 році тенденція закриття відділень уповільнилася до 30 відділень за перший квартал 2024 року.

Війна вплинула на чисельність персоналу банківських установ (рис.2.4).

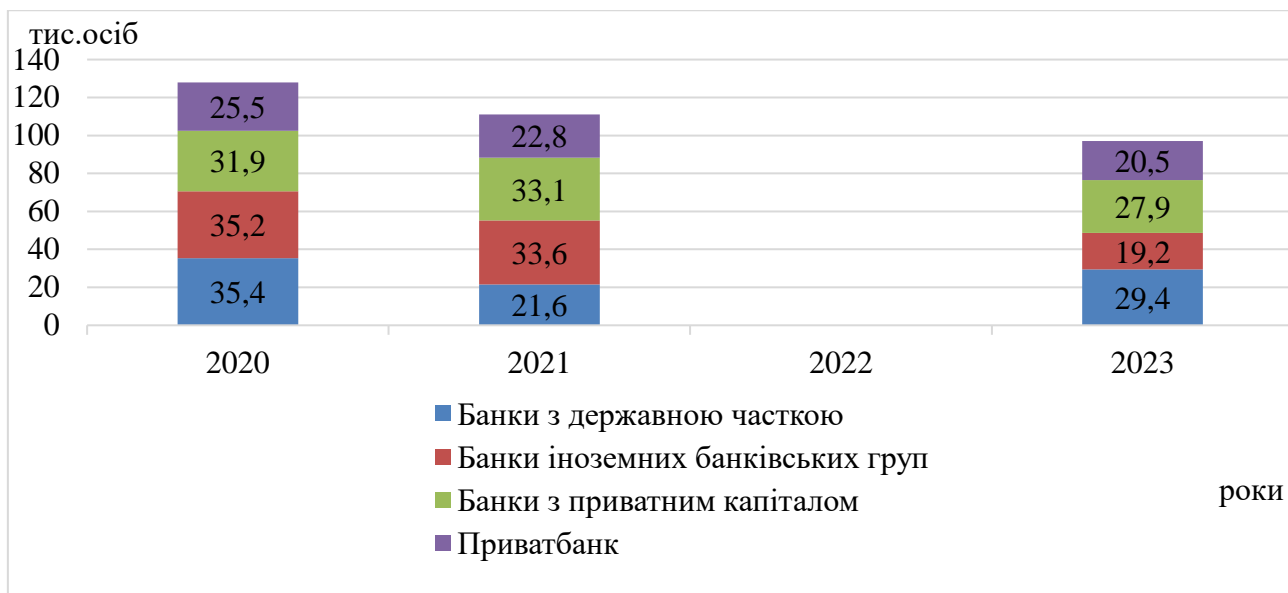


Рис.2.4. Динаміка чисельності працівників комерційних банків

Як бачимо облікова чисельність штатних працівників мала тенденцію до скорочення в основному по групі іноземних банків, за рахунок тих установ, які згорнули свою діяльність. Такий чинник та війна негативно позначилися на зайнятості банківських працівників. В перший рік повномасштабного вторгнення дані регулятору не надавалися, тому показник відсутній. Чисельність Приватбанку скоротилася на 5000 осіб порівняно з 2020 роком, а по групі державних банків у 2023 році чисельність працівників зросла на 7800 осіб порівняно з 2021 роком, такі позитивні зміни пов'язані із поверненням відділень в основному державних банків на деокуповані території.

Розглянемо результати господарської діяльності банківських установ, що пов'язана із формуванням власних, залучених ресурсів, наданням кредитів та здійсненням платіжних операцій.

Таблиця 2.1

Показники операційної діяльності банківських установ, млрд грн

Назва показника	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення (+,-) 2023 до 2021 року
1	2	3	4	5
Активи	2053,2	2351,8	2944,9	+891,6
Кредитний портфель	1065,3	1036,2	1024,6	-40,7
Портфель цінних	829,9	1022,7	1466,3	+636,4

паперів та довгострокових інвестицій				
Резерви під активні операції	308,3	369,9	370,5	+62,2
Пасиви	2053,2	2351,7	2944,9	+891,6
Капітал	255,5	215,8	296,2	+40,7
Статутний капітал	481,5	406,2	404,8	-76,7
Зобов'язання банків	1797,7	2135,8	2648,7	+851

Згідно з розрахованими даними, активи банківської системи продовжують зростати, збільшившись у 2023 році на 891,6 млрд грн порівняно з 2021 роком. Проте кредитний портфель демонструє спадну динаміку за досліджуваний період. У 2022 році обсяг виданих кредитів зменшився до 1036,2 млрд грн, а у 2023 році до 1024,6 млрд грн, зниження складає 40,7 млрд грн порівняно з 2021 роком.

Зобов'язання у структурі пасивів зросли з 1797,7 млрд грн у 2021 році до 2135,8 млрд грн у 2022 році та склали 2648,7 млрд грн у 2023 році. Власний капітал банківської галузі також збільшувався до 255,5 млрд грн у 2021 році, але знизився до 215,8 млрд грн у 2022 році через збільшення резервів для покриття ризиків. У 2023 році капітал зріс до 296,2 млрд грн. Загалом власний капітал зріс на 40,7 млрд грн за досліджуваний період, однак статутний капітал зменшився на 76,7 млрд грн у 2023 році порівняно з 2021 роком через зменшення кількості банківських установ, в основному через виведення з ринку неплатоспроможних банків.

Таким чином, зростання власного капіталу відбулося за рахунок інших його складових. Як бачимо операційна діяльність банків знаходиться на задовільному рівні, банки справляються з ризиками.

У 2018 році в банківській системі функціонувало 77 комерційних банків, тоді як за підсумками 2023 року їх кількість скоротилася до 63 установ, однак це не вплинуло на формування зобов'язань банків, обсяги яких зросли на 851 млрд грн у 2023 році порівняно з 2021 роком.

Детальніше проаналізуємо структуру зобов'язань комерційних банків за 2021-2023 роки.

Таблиця 2.2

Структура та динаміка зобов'язань комерційних банків України, млрд грн

Роки	Зобов'язання	кошти суб'єктів господарювання	кошти фізичних осіб з ощадними / депозитними сертифікатами	кошти небанківських установ	строкові вклади інших банків та кредити отримані від інших банків
2021	1797,7	758,4	726,9	41,4	24,9
2022	2135,8	889,5	933,2	53,2	6,5
2023	2648,7	1260,2	1083,8	61,7	6,8
Відхилення (+,-) 2023 до 2021 року	+851	+501,8	+356,9	+20,3	-18,1

Як бачимо, у структурі зобов'язань найбільше припадало на кошти фізичних осіб у 2022 році, а у 2023 році – на кошти суб'єктів господарювання. У 2023 році усі складові зобов'язань мали тенденцію до зростання.

Розглянемо активи комерційних банків.

Таблиця 2.3

Структура та динаміка активів комерційних банків, млрд грн

Роки	Активи	Кредитний портфель	Портфель цінних паперів та довгострокових інвестицій	Резерви за активними операціями
2021	2053,2	1065,3	829,9	308,3
2022	2351,8	1036,2	1022,7	369,9
2023	2944,9	1024,6	1466,3	370,5
Відхилення (+,-) 2023 до 2021 року	+891,6	-40,7	+636,4	+62,2

Як бачимо спостерігається тенденція до звуження банківського кредитування, особливо в період війни. Однак портфель інвестицій банків за досліджуваний період зріс на 636,4 млрд грн, а це означає, що банківські установи шукають альтернативні варіанти заробляння грошей. Негативні тенденції, спричинені вторгненням росії, призвели до необхідності створення

резервів для покриття можливих втрат від фінансових ризиків. У 2022 році обсяг цих резервів досяг 369,9 млрд грн, що на 61,6 млрд грн більше порівняно з 2021 роком, а у 2023 році склали 370,5 млрд грн, тобто незначно зросли на 600 млн грн. Детальніше розглянемо структуру кредитного портфеля банків.

Таблиця 2.4

Структура та динаміка кредитів наданих комерційними банками

млрд грн

Роки	Кредитний портфель	Кредити надані органам державної влади	Кредити надані суб'єктам господарювання	Кредити надані фізичним особам	Кредити надані небанківському сектору
2021	1065,3	27	795,5	242,6	0,2
2022	1036,2	24,8	801,4	209,9	0,05
2023	1024,6	18,3	783,7	222,6	0,05
Відхилення (+,-) 2023 до 2021 року	-40,7	-8,7	-11,8	-20	-0,15

Значний буфер ліквідності комерційних банків свідчить не лише про стійкість, але й про нестачу кредитування. У структурі кредитного портфеля спостерігається зменшення кредитів виданих суб'єктам економіки. Кредитний портфель банків скоротився приблизно на 30% у реальному вимірі порівняно з довоєнним рівнем. Оскільки кредитування приватного сектору є важливою частиною відновлення капітальних інвестицій, необхідні додаткові реформи та заходи для підготовки цього сектора до виконання його ключової ролі в економічному відновленні України [23].

Протягом двох останніх кварталів 2023 року та першого кварталу 2024 року спостерігається активне зростання обсягів корпоративного кредитування. Наприкінці кожного кварталу чистий гривневий кредитний портфель підприємств збільшується на 2,9%, а в річному вимірі - на 7,2%. Підприємства малого та середнього бізнесу також отримують більше гривневих позик, з річними темпами зростання на рівні 15,9%. Важливим аспектом є те, що зростає значення кредитування за межами програм державної підтримки.

Наприкінці першого кварталу лише третина гривневого кредитного портфеля припадає на кредити, надані у рамках програми "Доступні кредити 5-7-9%". Швидко зростає обсяг гривневих роздрібних кредитів завдяки картковому кредитуванню двома провідними банками. Іпотечне кредитування також активно розвивається за рахунок програми "єОселя", з часткою іпотеки в чистому гривневому роздрібному кредитному портфелі, яка досягла 12,4%. Важливо відзначити поліпшення якості кредитного портфеля: рівень дефолтів у березні скоротився порівняно з груднем минулого року, а частка непрацюючих кредитів дещо знизилася, переважно за рахунок регуляризації заборгованості роздрібних позичальників у 2024 році банки продовжують збільшувати обсяг корпоративного кредитування, проте водночас частка субсидійованих позик, наданих за державною програмою "Доступні кредити 5-7-9%", у портфелі зменшилася до третини. Наближення до повного відновлення кредитування стало очевидним на прикладі Ощадбанку. Навіть у зв'язку з ринковою стагнацією, Ощадбанк продовжує лідирувати за обсягами авто- та іпотечного кредитування у 2023 році. Щодо мікро-, малих та середніх підприємств, за рахунок використання гарантійних інструментів міжнародних фінансових організацій та державних програм підтримки, кредитний портфель клієнтів Ощадбанку у цьому сегменті в 2023 році зріс на 4,5 млрд грн і становить майже 22 млрд грн. В банку спостерігається покращення динаміки кредитування корпоративного сегменту. Тільки протягом минулого року банк відкрив кредитні ліміти представникам ключових галузей великого корпоративного бізнесу на суму понад 17,9 млрд грн, що є на 45% більше, ніж у 2021 році, та на 29% більше, ніж сума нових кредитних угод, укладених у 2022 році.

Ставки за новими депозитами підприємств у першому кварталі відповідно до зміни ключової ставки знизилися на 0,7 відсоткових пунктів до 9,5% річних. У той же час український індекс депозитних ставок населення UIRD майже не зазнав змін. Ставки за гривневими підприємницькими кредитами протягом першого кварталу знизилися на 1 відсотковий пункт до 16,7% річних, а за новими кредитами фізичним особам коливалися навколо

27,5% річних. Частка коштів клієнтів у структурі зобов'язань банків збільшилася до 92,2%, при цьому частка рефінансування від НБУ залишилася на рівні 0,1%. Обсяги гривневих коштів клієнтів відновилися після традиційного сезонного зменшення на початку року. Строкові гривневі депозити фізичних осіб зросли майже рівномірно в усіх групах банків. Кошти підприємств в національній валюті зросли на 1,1% у першому кварталі та на 41,8% у річному вимірі, переважно у банках з іноземним та державним капіталом. Обсяги валютних коштів підприємств зросли швидше, але це стосується лише приватних та іноземних банків.

Банківська система країни в умовах воєнного стану працює стабільно та забезпечує безперебійну роботу фінансових установ завдяки скоординованим діям регулятора та комерційних банків. У структурі банківського ринку суттєвих змін немає, але в умовах воєнного стану трансформована інфраструктура банків. Крім того, сучасні тенденції банківського ринку демонструють наявність очевидних труднощів у роботі банків через вплив воєнного стану. Незважаючи на воєнні ризики, банки мають достатньо високий рівень ліквідності, що дозволяє забезпечити подальше безперервне виконання безготівкових розрахунків та інших зобов'язань

2.2. Дослідження фінансових результатів банківського сектору та вплив на економіку роботи комерційних банків

У лютому 2022 року після початкового шоку, спричиненого повномасштабним російським вторгненням, банківський сектор України успішно витримав удар і швидко адаптувався до нових кризових умов. Протягом року він продовжував функціонувати безперебійно, зберігаючи ліквідність і надаючи кредити з урахуванням особливостей воєнного часу. Це стало можливим завдяки наполегливим зусиллям банків, своєчасним заходам та

підтримці держави, а також реформам, проведеним у попередні роки. Завдяки цим реформам банки виявилися добре капіталізованими та ліквідними, з рекордними прибутками, оперативною стійкістю та високою ефективністю. Фінансові установи мали заздалегідь розроблені плани дій на випадок негативних подій.

Таблиця 2.5

Ключові показники розвитку економіки і банківського сектору

Назва показника	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Регулятивний капітал банків, млрд грн	150,3	182,3	211,7	211,2	258,3
Депозити у гривні, млрд грн	639	837	1017	1220	1628
Кредити у гривні, млрд грн	608	589	742,4	727	730
Реальний ВВП, млрд грн	3675,7	3818,4	4363,6	3865,8	5518,1
Приріст, %	+3,2	-4	+3,4	-29,1	5,3
Номинальний ВВП, млрд грн	3978,4	4222,0	5459,6	5191	6537,8
Частка активів банків у ВВП, %	37,5	43,2	37,6	45,3	45
Інфляція, %	4,1	5	10	26,6	5,1
Міжнародні резерви, млрд дол США	25,3	29,1	31	28,5	40,5
Прибуток банківського сектору, млрд грн	59,6	41,3	77,5	24,7	86,5
Чисті активи	1494	1823	2054	2354	2942,8
Облікова ставка (на кінець періоду), %	13,5	6	9	25	15
Частка безготівкових розрахунків, %	45,1	50,3	55,8	60,9	65

За оперативними даними НБУ, на кінець минулого року депозити підприємств і населення в еквіваленті у всіх валютах сягнули 2 трлн 393 млрд грн. За рік депозити зросли на 26% або 499 млрд грн. Зокрема вклади у національній валюті зросли на 35% (+424 млрд грн) до 1628 млрд грн. Вклади в іноземній валюті зросли на 12% (+\$2 млрд) до \$19,2 млрд. Депозити підприємств зростали у 2,5 рази швидше за вклади населення.

Минулого року у межах державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» підприємці отримали 23 973 кредити на загальну суму 97,2 мільярда гривень. Міністерство фінансів повідомляє: «Ця урядова програма діє з лютого 2020 року. Відтоді уповноважені банки видали 78 964 кредити на загальну суму

266,9 мільярда гривень. А за час дії воєнного стану було укладено 44 142 кредитні договори на загальну суму 177,2 мільярда гривень. З них: 12,38 мільярда гривень – на інвестиційні цілі; 8,88 мільярда гривень – як антикризові кредити; 3,73 мільярда гривень – як рефінансування попередньо отриманих кредитів; 36,31 мільярда гривень – кредити для сільськогосподарських товаровиробників; 58,23 мільярда гривень – на антивоєнні цілі. Наразі у програмі доступних кредитів задіяно 45 банків» [25].

За ініціативи Мінреінтеграції державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» у березні 2023 року запрацювала для підприємців із територій можливих бойових дій та деокупованих територій.

Оцінимо ефективність діяльності комерційних банків України.

Таблиця 2.6

Фінансові показники роботи комерційних банків, млрд грн

Назва показника	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Доходи	243,1	250,1	273,9	357	296,2
Процентні доходи	153	147,7	168,7	217	304,4
Комісійні доходи	62,1	70,6	93,2	85,6	97,1
Витрати	184,7	210,4	196,5	335,6	136,4
Процентні витрати	74,1	62,9	51,1	65,4	103,1
Комісійні витрати	18,1	24,1	35,2	35,4	47,1
Фінансовий результат (прибуток)	58,4	39,7	77,4	21,9	83,2
ROA, %	4,26	2,44	4,09	1,04	3,25
ROE, %	33,45	19,22	35,08	9,68	30,4

Висока операційна ефективність допомогла банкам заробити банкам у 2023 році 83,2 млрд прибутку та 40,5 млрд грн прибутку протягом першого кварталу 2024 року. Збитковими виявилися лише вісім малих банків. Рентабельність капіталу сектору складає приблизно 50%, враховуючи оподаткування за підвищеною торік ставкою податку 25%. Основним джерелом прибутку залишається чистий процентний дохід, який продовжує зростати. Дохідність активів зросла до 11,6% у порівнянні з першим кварталом 2023 року, переважно завдяки доходам від ОВДП, частка яких зросла до 26,4% протягом року. Проте дохідність депозитних сертифікатів НБУ зменшилася, а

їхня частка в процентних доходах також зменшилася. Збільшення обсягів кредитного портфеля допомогло зростанню доходів від кредитування, але дохідність кредитування знизилася через спад процентних ставок.

За даними регулятора банківської системи: «У першому кварталі 2024 року платоспроможні банки зареєстрували чистий прибуток у розмірі 40,5 млрд грн, що на 18% перевищує відповідний показник минулого року. Основними чинниками зростання прибутковості за рік були збільшення процентних доходів та зменшення відрахувань в резерви під збитки від активних операцій» [22].

Збільшення процентних доходів було наслідком активного інвестування банків у безризикові інструменти, зокрема у ОВДП та депозитні сертифікати Національного банку. За останній рік банки також збільшили фінансування уряду, збільшивши інвестиції в ОВДП. Це призвело до зростання частки доходів банків від ОВДП на 6,7 відсоткових пунктів до понад 26% [28].

Паралельно з цим банки активно розвивали кредитування: обсяги гривневого бізнес-кредитування зростали третій квартал поспіль, а роздрібне кредитування - понад рік. У першому кварталі 2024 року банки отримали 34 млрд грн процентних доходів від кредитування юридичних та фізичних осіб, що на 13% більше, ніж у відповідному періоді минулого року.

Хоча зниження ставок за новими кредитами призвело до зменшення доходності корпоративного кредитного портфеля, але загальний прибуток банків у період став гарантією їхньої стійкості та змоги нарощувати капітал. Так, рентабельність капіталу банківського сектору станом на 1 квітня 2024 року склала 51,1%, а нарахована сума податку на прибуток за перший квартал становила 10,3 млрд грн. Водночас лише вісім із 63 платоспроможних банків мали збиток в сукупному розмірі 111 млн грн [27].

Також за даними НБУ: «було уточнено дані щодо річного прибутку банків за 2023 рік, згідно з якими сума нарахованого податку на прибуток склала 76,6 млрд грн, а загальний прибуток банківської системи становив 83,2 млрд грн» [22].

Співвідношення непрацюючих кредитів (NPL) до загального обсягу кредитів, яке знижувалося до початку повномасштабної війни, з початку війни неухильно зростає. Це може бути частково пов'язано з пом'якшенням регулювання проблемних кредитів у період з лютого по червень 2022 року, а також із відтермінуванням операцій зі скорочення обсягу NPL банками. Тому повернення до практики оцінювання стійкості необхідне для виявлення прихованих ризиків. У березні 2023 року коефіцієнт достатності капіталу (CAR) відновився та досяг рівня листопада 2021 року завдяки підвищенню прибутковості, що є ще однією ознакою стійкості. Майбутня очікувана прибутковість залежить від ризиків, пов'язаних із наразі прихованими непрацюючими кредитами. Наявність повної картини ризиків NPL для оцінки очікуваної прибутковості є важливою передумовою для оцінки впливу "податку на надприбутки" (windfall tax) на цей сектор. І хоч така політика може забезпечує додаткові податкові надходження в сумі близько 10 млрд грн на рік (приблизно 0,3 млрд дол. США) у час, коли дефіцит бюджету становить приблизно 40 мільярдів доларів, і Україна залежить від зовнішнього фінансування. З іншого боку, зниження прибутків може призвести до зменшення можливості відповідати нормативам капіталу для забезпечення стійкості сектору. Крім того, висока ставка податку може уповільнити відновлення банківського кредитування. Пошук компромісу в цій ситуації ще раз підкреслює необхідність проведення комплексної оцінки якості активів та стійкості [28].

Подальше відновлення економіки у 2023 році супроводжувалося зростанням безготівкових платежів і чистого комісійного доходу банків. З урахуванням наявного капіталу та прибутковості банківський сектор готовий кредитувати та виконувати регуляторні вимоги відповідно до норм ЄС. З серпня почнуть діяти нові вимоги до структури капіталу та нормативів достатності капіталу, але банкам буде надано перехідний період для їх виконання. Після квітневих змін у програмі "Доступні кредити 5-7-9%" ставки у ній наблизяться до ринкових, а фокус на кредитуванні МСП зміцниться.

Удосконалення цієї програми буде продовжено й надалі.

Підсумуємо тенденції роботи банківських установ у 2024 році:

Після падіння у січні 2024 року приплив гривневих коштів від клієнтів відновився, що свідчить про збереження довіри до банків. Протягом першого кварталу також продовжувалося зростання гривневих строкових депозитів.

Ставки за депозитами поступово знижувалися, особливо за вкладами бізнесу, так само як і ставки за кредитами для бізнесу. Гривневі кредити бізнесу зростають третій квартал поспіль, головним рушієм у першому кварталі були позики торгівлі, тоді як агрокредити продовжували погашатися.

Якість кредитного портфелю покращується, банки майже не формують нових резервів. Остання зміна програми «Доступні кредити 5-7-9%» матиме обмежений ефект у часі, проте ризики зростання боргу перед банками залишаються, що потребує подальшого перегляду програми.

Портфель кредитів населенню продовжує зростати, основними рушіями є споживчі та іпотечні кредити. У квітні обсяг виданої іпотеки став рекордним завдяки програмі «ЄОселя».

У структурі процентних доходів зростає роль ОВДП, тоді як дохідність депозитних сертифікатів знизилася. Чиста процентна маржа дещо зменшилася до 7.6%.

Прибуток банківського сектору за квартал склав 40.5 млрд грн, а рентабельність перевищила 50%. Операційна ефективність залишалася високою.

Показники достатності капіталу банків є високими. Прибутковість і адекватний перехідний період дозволять безболісно перейти до нової структури капіталу та продовжити кредитування.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

3.1. Проблеми в роботі комерційних банків та способи їх подолання

Український банківський сектор є найважливішим елементом фінансової системи. Уряд України та Національний банк створюють необхідні правові та інші умови для формування сучасного, високорозвиненого та конкурентоспроможного банківського сектору, що відповідає інтересам економіки та забезпечує високий рівень банківського обслуговування населення та організацій.

Сьогодні всі сфери бізнесу, в тому числі й нелегальні, спираються на стабільну роботу банківської системи, яка є основою виробничо-операційних процесів. З початком війни в Україні свою залежність від неї відчували не лише підприємства, а й пересічні громадяни. У перші дні повномасштабного вторгнення платіжна система опинилася на межі краху. Через те, що співробітники не могли вийти на роботу, були закриті численні відділення банків. Масові намагання зняти готівку з банкоматів також завдали удару по банківській системі України.

Розглянемо проблеми роботи банківських установ в умовах повномасштабного вторгнення (табл.3.1).

Таблиця 3.1

Проблеми діяльності комерційних банків в умовах війни

Проблемний фактор	Пояснення впливу
Брак трудових ресурсів	У зв'язку з бойовими діями в багатьох регіонах України та тривалій впродовж більш як двох років небезпеки масованих ракетних обстрілів відбуваються масове звільнення працівників банківських установ по всій країні Працівники банку звільняються у зв'язку із закриттям

	<p>відділень або за власним бажанням.</p> <p>Значна втрата робочої сили завдала удару по роботі установ банківської системи</p>
Завислі платежі/затримки платежів	<p>Проблема «завислих платежів з'явилася на початку війни», у час коли підприємства, установи намагалися достроково виплатити своїм працівникам достроково заробітну плату або матеріальну допомогу. І сьогодні спостерігаються випадки затримки платежів на оборонні та гуманітарні цілі. Основною причиною таких затримок є недостатня кількість операційних працівників у банківських відділеннях, які знаходяться на окупованих, де окупованих територіях або в зоні бойових дій</p>
Загроза кібератак	<p>Найбільша кількість кібер атак спостерігалися у лютому - березні 2022 року, що зумовило перехід продажів торговельними точками за готівку. Лише за перших п'ять місяців повномасштабного вторгнення було здійснено 796 кібератак, більшість з яких були спрямовані саме на банківський сектор. Ворожі хакери впродовж третього року повномасштабної війни постійно атакують банківські установи, однак якість кібератак значно нижча, ніж на початку війни.</p>
Перевищення лімітів касових залишків	<p>Проблема перевищення касових залишків в торговельних точках, АЗС та інших установах, які знаходяться на тимчасово окупованих, деокупованих територіях або в зоні бойових дій пов'язана із припиненням послуг з інкасації готівки у зв'язку із загрозою мародерства, таким чином одні заклади приймають лише готівку, а інші – платіжні картки.</p>
Арешт банківських рахунків	<p>Це проблема для боржників у виконавчих провадженнях. Так як система примусового стягнення є модернізованою, вона передбачає арешт і блокування карткових рахунків боржників. Таким чином, вони не можуть скористатися картками, якщо є внутрішньо переміщеними особами і отримати кошти, які надходять для родини від держави, не маючи готівки, втрачають змогу розрахуватися карткою. Проблему вдалося частково вирішити через розблокування рахунків осіб, борг яких не перевищує 100 тис грн.</p>
Втрати за попередньо наданими кредитами	<p>З початком війни забезпечення кредитування припинилося, більшість кредитів, оформлених фізичним та юридичним особам до війни не будуть повернуті. Торгово-промисловою палатою оголошено форс-мажор, що підтверджує неможливість виконання зобов'язань в період воєнного стану</p>

Узагальнено за [20;21;29;41]

Зауважимо, що своєчасні кроки НБУ та банківських установ у перші місяці війни сприяли зниженню втрат у фінансовому секторі України. Попри воєнні ризики збільшився обсяг коштів клієнтів у банках. В кінці березня було зафіксоване зростання депозитів. Разом з тим частка коштів на вимогу досягла максимального значення. В зв'язку з виплатами заробітних плат та зменшенням виручки зменшились кошти корпорацій (найбільше – в іноземній валюті).

Повномасштабна війна стала причиною зменшення попиту на кредити з боку населення. Разом з тим зберігається попит на кредити для бізнесу, що зумовлено поліпшенням умов участі корпорацій в державних програмах.

Через війну виникла необхідність сформувати резерви під очікувані втрати, що зумовило збитки окремих банківських установ. До зниження капіталу банків призводить реалізація кредитного ризику, яка є важливим фактором впливу на їх фінансовий стан. Заходи впливу за недотримання вимог до капіталу та ліквідності зі сторони Національного банку не застосовувалися. Більше того, після закінчення війни банківським установам буде надано достатньо часу для відновлення стійкості. Однак регулятором запроваджено нові вимоги до трирівневої структури капіталу та їх розрахунки з 5 серпня 2024 року, цьому передують тестові розрахунки з 1.04. по 01.07.2024 та обов'язкове повідомлення регулятора.

Незважаючи на низку труднощів, банківська система продовжує функціонувати. Банки намагаються забезпечити безперебійну роботу своїх відділень у регіонах, де немає загрози життю та здоров'ю населення.

В умовах війни з Росією банківська система України працює з обмеженнями, встановленими постановою Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 «Про роботу банківської системи під час запровадження військового стану» [31]. Ці обмеження стосуються зняття готівки з рахунків клієнтів, зняття готівки в іноземній валюті, роботи валютного ринку та офіційного курсу валют валюти тощо. Одночасно указом скасовано обмеження безготівкових операцій поповнення банкоматів, доступ до камер схову та державні урядові платежі. Регуляторні заходи Національного

банку України допомагають вижити в умовах воєнного стану. Це, а також нові підходи, принципи та заходи, знайдені банківською системою України, забезпечують відносну стабільність національної валюти в країні та забезпечують ділову активність [2].

Для вирішення проблем банківського сектору, було прийнято та запроваджено ряд відновлюючих заходів:

1. Забезпечення стабільності функціонування банківської системи під час війни. Нацбанком на початку війни було зроблено ряд заходів, завдяки яким під час воєнного стану продовжується нарахування та виплата заробітних плат, стипендій, пенсій та державних допомог. Були введені тимчасові обмеження, пов'язані зі зняттям готівки з рахунку клієнта, заборонаю видачі готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті, призупиненням роботи валютного ринку України, фіксацією офіційного курсу іноземної валюти тощо. Завдяки швидкій реакції на ситуацію в Україні вдалося забезпечити відносну фінансову стабільність для громадян, які можуть знімати готівку, здійснювати переказ коштів, оплачувати покупки, підтримувати Збройні Сили України [12].

2. Розвиток ризик-менеджменту. Ризик ескалації конфлікту з Російською Федерацією був врахований у прогнозах НБУ ще в 2014 році. Регулятор окреслив чіткий план дій, спрямований на підтримання сталої роботи банківської системи. Такі плани на вимогу Національного Банку України були розроблені комерційними банками. Особлива увага приділялась стійкості банківських установ до кібератак, завдяки чому вдалося забезпечити безперервне проведення фінансових операцій у період війни. Однак і НБУ і українські банківські установи постійно продовжують напращувувати інструментарій системи управління ризиками, яка дозволяє прогнозувати ризики, визначити їхні ймовірні розміри і наслідки, запобігти чи зменшити пов'язані з ними втрати [20].

3. Діджиталізація. Діджиталізація банківського сектору активізувалася після реформування банківського сектору в 2014–2016 рр. З цього часу започатковано використання дистанційних фінансових послуг. В 2020 році

Національний банк України оголосив про розвиток «cashless economy» – безготівкової економіки [4]. Розвитку безготівкової економіки сприяло ухвалення Урядом законодавчих змін щодо ідентифікації та верифікації клієнтів за допомогою системи BankID НБУ. Застосування даної системи BankID НБУ спрощує автентифікацію громадян в Дії, що особливо актуально під час війни, коли громадянам надається грошова допомога в межах «Підтримки». У банків з'явилася можливість відкривати рахунки громадянам, які не можуть відвідати відділення. А завдяки використанню хмарних сервісів, банки можуть зберегти необхідні для подальшого функціонування дані навіть у разі фізичного руйнування інфраструктури.

4. Безготівкові розрахунки. Ще в період Covid-2019 українці активно почали використовувати безготівкові розрахунки. На початку війни люди зіткнулися з проблемою відсутності готівки, яку було вирішено через надання можливості знімати кошти на касах торговельних підприємств. Однак існувала проблема транспортування грошей до відділень та банкоматів. Разом з тим, триває популяризація безготівкових розрахунків, які в умовах війни здійснюються стабільно та без перебоїв [7, С.95].

5. Система електронних платежів. Проведення безготівкових розрахунків неможливе без стабільної роботи системи електронних платежів, до якої підключені всі комерційні банки України та можуть здійснювати платежі клієнтів у штатному режимі в умовах війни. Необхідно зазначити, що для посилення цієї системи НБУ використовує резервні потужності, а це означає, що на території, де не ведуться активні бойові дії та є зв'язок, можна розраховуватися карткою, а також дистанційно розрахунки можуть проводитися за кордоном в режимі 24/7 [22].

6. Міжнародна фінансова підтримка. У час воєнних викликів стабільність банківської системи багато в чому залежить від міжнародної фінансової підтримки особливо для економічних суб'єктів в Україні та за кордоном. Не менш важливим є також активізація внутрішніх ресурсів країни.

Таким чином, робота банківських установ під час війни є дуже важливою,

тому що саме банки здійснюють розрахунки з населенням і бізнесом і завдяки довірі клієнтів – фізичних та юридичних осіб, комерційним банкам вдається забезпечити безперервність надання банківських послуг незважаючи на усі виклики, з якими зіткнулися комерційні банки в умовах війни.

3.2. Ключові аспекти підвищення ролі банків у забезпеченні макрофінансової стабільності і відновленні економіки

Одним з основних досягнень банківського сектору була його стабільна функціонування, прибутковість та продовження кредитування громадян та підприємств навіть у період війни. Ключовою складовою цих успіхів були працівники банків, включаючи операторів контакт-центрів, інкасаторів, та працівників відділень, кожен з яких вносив свій вклад у неперервну надання банківських послуг.

Важливу роль у забезпеченні офлайн-сервісів в банківських установах відіграла спільна мережа POWER BANKING, яка була створена за ініціативою Національного банку України і працювала навіть у періоди енергетичних блекаутів. Ми продовжували працювати над швидким відновленням роботи наших відділень на передових територіях і будемо продовжувати цю роботу і надалі.

Зниження облікової ставки Національним банком з 25% до 15 % (насьогодні 13,5%) відіграло ключову роль у забезпеченні стабільності банківських установ та системи в цілому.

Позитивні наслідки цього заходу полягають у стимулюванні економічного зростання шляхом підвищення доступності кредитів для підприємств і громадян, уповільненні темпів інфляції та покращенні інфляційних очікувань, що робить гривневі інструменти для заощаджень більш привабливими.

Ще одним важливим фактором є послідовна валютна лібералізація, зокрема пом'якшення валютних обмежень та повернення до гнучкого курсу.

Це підсилює здатність Національного банку забезпечувати цінову та фінансову стабільність, а також сприяє економічному зростанню у довгостроковій перспективі. Успішна реалізація цієї політики сприяє зниженню тиску на курс валюти і уникає необхідності в новій емісії.

Вагомим фактором збереження фінансової стабільності у 2023 році була збалансована та професійна політика регулятора. Національний банк виступав зрозуміло та передбачувано, що дозволило уникнути панічних настроїв, характерних для "гойдалок", що виникають у часи воєнної нестабільності.

Регулятор підтримував постійний діалог із банківським сектором, бізнесом та громадянами, що допомогло подолати будь-які перешкоди, що могли зіткнутися зі стабільністю фінансової ситуації в країні.

Також варто відзначити позитивний внесок уряду. Програма "Доступні кредити 5-7-9%" залишається важливим каталізатором бізнес-кредитування, а також грантова програма "єРобота" та кредитування під державні портфельні гарантії.

Також значною мірою вплинула співпраця з міжнародними фінансовими установами за допомогою гарантійних механізмів, таких як Європейський інвестиційний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський банк залізничного будівництва та розвитку, а також за участю у грантових програмах, таких як Sparkasse та GIZ. В цих ініціативах брав участь Ощадбанк, а також кілька інших фінансових установ.

Розглянемо інструменти забезпечення фінансової стійкості комерційних банків в умовах війни:

1. Оновлення регулятором вимог до структури капіталу банків відповідно до норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи». Ці норми передбачають запровадження нової (трирівневої) структури капіталу з 05

серпня 2024 року [26].

Положення про порядок визначення банками України розміру регулятивного капіталу встановлює:

- порядок розрахунку основного капіталу I рівня, додаткового капіталу I рівня, капіталу II рівня, їх складові та вирахування з них;
- вимоги до складників балансу, які формують капітал;
- порядок та умови отримання банком дозволу / погодження Національного банку щодо включення окремих складників до капіталу тощо.

Впровадження нових вимог передбачено поетапно. До 01 квітня 2024 року банки мають розробити внутрішні положення щодо визначення розміру регулятивного капіталу; з 01 квітня по 01 липня 2024 року – провести тестові розрахунки та повідомити про їх результати НБУ; з 05 серпня 2024 року – розпочати здійснення розрахунку регулятивного капіталу згідно з новими вимогами [26].

Запровадження нової структури капіталу є ще одним кроком до зближення нормативно-правових актів НБУ у сфері регулювання банківської діяльності зі стандартами Європейського Союзу. Відповідність капіталу встановленим вимогам забезпечує його здатність поглинати збитки, що виникають внаслідок ризиків, притаманних банківській діяльності.

2. Більшість банків в Україні мають достатній капітал, а загалом банківська система має значний запас міцності. Це підтверджують результати оцінки стійкості банківських установ, які були опубліковані регулятором. Однак лише п'ять банків мали підвищені вимоги до капіталу за результатами оцінки стійкості, при тому, що два з них вже в грудні 2023 року мали капітал, що перевищував необхідний рівень.

Регулятор почав оцінку стійкості банків і банківської системи в умовах воєнного часу в квітні 2023 року після понад двох років перерви, спричиненої повним військовим конфліктом. У цьому процесі проведено оцінку якості активів (AQR) та показників діяльності та капіталу на тривалому періоді для 20 найбільших банків, які мають понад 90% чистих активів у секторі [23].

Результати оцінки показують, що банки в цілому адекватно оцінюють кредитний ризик. Корекції пруденційних резервів за результатами AQR становили близько 1%, за результатами перевірки вартості заставного майна - 0,5%, а внаслідок екстраполяції результатів AQR на весь кредитний портфель деяких банків - менше 0,5%. Головною причиною підвищення необхідних рівнів капіталу для п'яти банків була їхня значно менша операційна ефективність порівняно з середньою для сектору. Банки, які потребують підвищення капіталу, повинні найближчим часом представити до Національного банку програми реструктуризації або капіталізації. Два з п'яти банків, які вже у грудні мали капітал вище потрібного рівня, повинні принаймні зберігати капітал на встановленому для них цільовому рівні.

3. Оновлення Стратегії НБУ сприятиме розширенню фінансової інклюзії та формуванню безбар'єрної фінансової системи. Регулятор частково переглянув власну інституційну стратегію, в результаті чого перелік пріоритетних завдань регулятора (в рамках цілі "Фінансова система сприяє відновленню країни") доповнили рядом заходів, спрямованих на полегшення доступу до фінансових послуг:

Забезпечення фізичної доступності отримання фінансових послуг для всіх клієнтів, зокрема для людей з особливими потребами. Для цього НБУ планує підтримувати адаптацію відділень фінансових установ до принципів безбар'єрного доступу.

Впровадження найкращої світової практики надання дистанційних фінансових послуг, включаючи послуги для людей з особливими потребами, без їхньої фізичної присутності у відділеннях.

Реалізація цих заходів буде тісно пов'язана з розвитком ініціативи "Power banking 2.0" (в межах цілі "Сучасні фінансові послуги"). Наприклад, регулятор планує забезпечити постійний доступ до фінансових послуг на територіях, які межують з активними зонами конфлікту, територіях з низьким рівнем фінансової включеності та деокупованих територіях [35]. Банки, в свою чергу, зосередять свої зусилля на швидкому відновленні фінансових послуг на

деокупованих територіях, зокрема через розвиток мобільних відділень, розміщення більшої кількості банкоматів та залучення комерційних агентів для надання фінансових послуг. НБУ також розробив план дій щодо забезпечення роботи сервісу "готівка на касі" на деокупованих територіях, який банки будуть впроваджувати спільно з торговельними установами під час відновлення фінансової інфраструктури на цих територіях [4].

4. Матеріальне мотивування вищого керівництва українських банків буде відповідати найкращим практикам Європи. Вимоги до політики винагороди членів органів управління та впливових осіб банку було оновлено з метою відповідності європейським стандартам. Нове Положення про політику винагороди в банку охоплює членів ради та правління, керівників ключових підрозділів, які впливають на профіль ризику установи, і встановлює чіткі критерії для їхнього визначення [21]. Фіксована частина винагороди не залежить від фінансових результатів банку, а змінна частина повинна враховувати показники фінансового стану та результати діяльності, при цьому мінімізуючи негативний вплив на сталість установи. Для цього передбачено:

- обмеження змінної частини на рівні не більше 100% фіксованої винагороди;
- застосування негрошових форм виплати не менше 50% від змінної частини винагороди;
- відстрочення платежів протягом не менше 4 років для не менше 40% від змінної частини, а в разі великих сум — не менше 60%.

У зв'язку з відсутністю активного ринку негрошових інструментів в Україні та значною роллю держави в банківському секторі, Положення передбачає можливість для банків застосовувати альтернативний підхід — виплату повної суми змінної винагороди грошима за умови відстрочення не менше 60% від змінної частини. Ці вимоги базуються на нормах законодавства ЄС та законодавства України і мають застосовуватися банками зі станом на кінець 2023 року.

На думку Національного банку України, хороші фінансові результати

банківської системи були зумовлені високою операційною ефективністю фінансових установ та зменшенням витрат на формування резервів. Наприклад, Ощадбанк протягом 11 місяців 2023 року не тільки не формував нові резерви, але й розформовував вже існуючі, на суму 1,7 млрд грн.

Висока прибутковість банківської системи дозволила українським банкам успішно пройти стрес-тест Національного банку України, що є дуже позитивним сигналом як для фінансового сектору, так і для економіки в цілому.

Зауважимо, що реструктуризація кредитів клієнтів, які постраждали від воєнної агресії з боку РФ, має бути одним із пріоритетних інструментів роботи банків у 2024 році.

Нещодавно Національний банк України представив стратегію розвитку фінансового сектору, яка націлена на підготовку галузі до її майбутньої ролі у забезпеченні макроекономічної та фінансової стабільності, а також у відновленні економіки. Вдосконалення практик корпоративного управління, відповідність регулювання стандартам ЄС і комплексна оцінка стійкості мають вирішальне значення. У багатьох країнах банки зазвичай відіграють важливу роль у фінансуванні інвестицій для забезпечення економічного зростання. У випадку України це ще не сталося.

Одним з пріоритетів для банківського сектору є інклюзивність. Наприклад, в Ощадбанку розроблена та впроваджується програма "Моя безбар'єрність", яка передбачає поліпшення фізичної доступності відділень, збільшення їх кількості на прифронтових територіях і в інших важливих регіонах, а також покращення ІТ-інфраструктури для розвитку дистанційних послуг [41].

Для підтримки високого рівня кредитування бізнесу банки повинні активно залучати різноманітних партнерів, включаючи міжнародні фінансові організації, які можуть надавати фінансову підтримку у формі гарантій, а також використовувати грантові механізми як на рівні держави, так і на міжнародному рівні.

Важливим кроком у роботі комерційних банків спільно з регіонами має

стати розвиток пріоритетних галузі економіки через, наприклад, розробку спільних кредитних продуктів, які стануть більш доступними завдяки фінансовій участі відповідних бюджетів.

Також існує необхідність впровадження додаткових напрямків фінансування або розширення кредитних програм шляхом використання пільгових відсоткових ставок, компенсаційних інструментів та гарантійних ресурсів для підтримки ветеранів, релокації, розмінування земель, енергоефективності, експорту та переробної промисловості.

При передбаченні можливого подальшого зниження облікової ставки протягом 2024 року (зниження складає 1,5% з початку 2024 року), витрати на залучення коштів для розвитку власних кредитних продуктів для банків стануть меншими. Це, в свою чергу, може призвести до зниження як ставок за кредитами, так і за депозитними продуктами, що може сприяти збільшенню обсягів кредитного портфеля банків.

У період воєнно-політичної нестабільності, важливо розуміти, що не досягти значного розвитку «проривних» банківських продуктів, оскільки головне завдання банків полягає у збереженні своєї платоспроможності та лояльності вкладників. Основний акцент буде зроблено на розвиток цифрових сервісів у всіх напрямках, включаючи роздрібний бізнес та підтримку ММСБ.

У напрямку ММСБ банкам пропонуємо акцентувати увагу на програмах для ветеранського бізнесу та співпрацю з місцевими органами влади для підвищення доступності фінансування. Також передбачається розвиток партнерського кредитування та участь у грантових програмах. Для корпоративного сегменту будуть пріоритетом фінансування великих інфраструктурних та інвестиційних проєктів на рівнях держави та місцевої влади, а також підтримка проєктів, спрямованих на зміцнення обороноздатності країни. Таким чином, активно використовуючи можливості міжнародних фінансових організацій та розвиваючи співпрацю з місцевими урядовими структурами, комерційні банки зможуть розширити свої можливості у фінансуванні різноманітних секторів бізнесу.

ВИСНОВКИ

Сучасні тенденції розвитку економіки України роблять пріоритетним питання реформування банківської системи для забезпечення ефективного функціонування банків, які користуються довірою економічних суб'єктів, ефективно виконують функції фінансового посередництва та сприяють соціально-економічному розвитку держави.

Теоретичні дослідження дозволяють визначити банк як фінансового посередника, який має статус юридичної особи і на підставі ліцензії має виняткове право здійснювати низку базових операцій, визначених законодавством як банківська діяльність. Зважаючи на різноманітні аспекти функціонування, банки можна класифікувати за формою власності, організаційною формою діяльності, розміром активів, походженням капіталу, територіальною ознакою, обсягом та різноманітністю операцій.

Незалежно від виду та форми власності, всі банки мають довгострокову орієнтацію на прибуток, що досягається за умови достатньої рентабельності, ліквідності, позитивного іміджу та орієнтації на задоволення інтересів клієнтів. Основою ефективного функціонування банку є наявність оптимальної організаційно-функціональної структури, яка забезпечує раціональну взаємодію органів управління та функціональних підрозділів, від чого залежать обсяг і прибутковість операцій, а також фінансова стійкість банку в цілому.

За результатами дослідження встановлено, що діяльність банківських установ в умовах війни здійснюється на засадах законності, господарської самостійності, відповідальності за своїми зобов'язаннями, законності банківських операцій, дотримання нормативно-правових актів НБУ, забезпечення права вибору банківської установи фізичними особами та економічними агентами, забезпечуючи виконання взятих на себе зобов'язань і зберігаючи довіру клієнтів.

Під час війни банківська галузь зіткнулася з багатьма проблемами:

нестача людських ресурсів, загроза кібератак, перевищення лімітів залишків готівки, арешту банківських рахунків, збитки за попередньо створеними кредитами. Щоб вирішити ці проблеми необхідно забезпечити стабільне функціонування банківської системи під час війни, розвивати управління ризиками банківських установ, сприяти цифровізації, популяризувати безготівкові рахунки, зміцнювати систему електронних платежів та заручитися міжнародною підтримкою.

За результатами дослідження підсумуємо, що війна не вважається приводом для скорочення або призупинення кредитування, і хоча ризики можуть збільшуватись, ефективні ризик-орієнтовані стратегії більшості банків дозволяють з одного боку продовжувати надавати кредитну підтримку бізнесу та громадянам, а з іншого - уникати збитків.

Основними інструментами підтримки фінансової стійкості комерційних банків в умовах безпрецедентних викликів є:

1. Впровадження нової трирівневої структури банківського капіталу є наступним кроком у напрямі адаптації нормативно-правових актів Національного банку України до стандартів Європейського Союзу. Відповідність капіталу встановленим вимогам має гарантувати його здатність амортизувати збитки, що виникають внаслідок реалізації ризиків, характерних для банківської сфери. Згідно з оцінкою стійкості банківських установ (20 найбільших банків, що мають понад 90% активів сектору), більшість банків в Україні мають достатній рівень капіталу, а загалом банківська система виявляє високу міцність.

2. Оновлення Стратегії Національного банку сприятиме створенню доступної фінансової системи для осіб з особливими потребами та відновленню належного рівня фінансової інклюзії, особливо на територіях з активними бойовими діями, місцях з низькою фінансовою інклюзією та деокупованих територіях.

3. Впровадження оновлених вимог щодо виплати грошової винагороди керівництву банків сприятиме наближенню банківської системи України до

європейських стандартів та мінімізації ризиків, пов'язаних з невиправдано високими виплатами. Крім того, реформування політики матеріального стимулювання керівництва державних банків сприятиме підвищенню прозорості їхнього управління, що є важливою передумовою для можливого продажу частини акцій державних банків приватним інвесторам.

4. Для заохочення фінансових установ до покращення структури строкових зобов'язань та зменшення ризиків від подальшого зниження частки короткострокових коштів, Національний банк України ввів у 2023 році більш жорсткі вимоги до резервів для коштів на поточних рахунках та вкладів на вимогу.

Основним викликом та ключовим ризиком у 2024 році є проблема кадрового дефіциту, зумовлена міграцією, релокацією та мобілізацією співробітників банківського сектору. Крім того, ситуація на фронті може стати перешкодою для втілення будь-яких планів та проектів.

Рекомендуємо фінансовим установам приділяти більше уваги управлінню ліквідністю, зокрема, дотримуватися процентної політики, що сприяє залученню строкових вкладів населення. Крім того, важливо зосередитися на відновленні кредитування та підтримці власних бізнес-моделей в умовах тривалої війни.

Стабільність банківського сектору є необхідною, але недостатньою умовою для того, щоб він міг відігравати ключову роль у відновленні України. Галузь потребує додаткових заходів та міжнародної підтримки для зниження вартості кредитування та збільшення його обсягів. Тому розширення програми державних гарантій для приватних інвестицій можна розглядати як інструмент зниження ризиків банків під час фінансування приватних інвестицій. Конкретні кроки в цьому напрямку безперечно стануть важливим етапом участі банківського сектора у відновленні України. В сучасних умовах банки повинні знаходити нову рівновагу між фінансовою результативністю і соціальною відповідальністю. У період воєнного конфлікту ця рівновага має нахилитися в бік підтримки клієнтів: як громадян, так і компаній.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
2. Про Національний банк України : Закон України від 20 трав. 1999 р. № 679-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення: 15.03.2024).
3. Положення про порядок визначення системно важливих банків: від 25 грудня 2014 року №863 / Правління Національного банку України, Постанова. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14/print1473440872558320> (дата звернення: 08.05.2024)
4. Батрак О.В. Стратегії розвитку фінансового сектора та фінансової індустрії в Україні на інноваційних засадах. *Інтернаука: Економічні науки*. 2021. № 9(53). С. 106-113
5. Буряк А.В. Теоретичні підходи до визначення змісту банківської діяльності. *Ефективна економіка*. 2011. №10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=727> (дата звернення: 17.04.2024).
6. Гнатів О.А., Смага Л.М. Перспективи розвитку і вдосконалення ринку банківських послуг в Україні. *Вісник університету банківської справи* 2015. №3 (24). С.47-52.
7. Данік Н., Торлопов А. Вплив цифрової трансформації на банківський сектор України. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 3, No. 3, 2024, pp. 95-103.
8. Давидкова Н.М. Концепція регулювання ринку банківських послуг в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. №1. С.115-118.
9. Драчук Ю.З. Особливості сучасного стану та розвитку вітчизняного ринку банківських послуг. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. №6.Т.3.

C.127-129.

10. Д'яконова І.І. Пошук стратегії розвитку банківської системи України в умовах глобалізації фінансових ринків. *Вісник Національного банку України*. 2008. №2. С. 26-31.

11. Д'яконова І.І., Мордань Є.Ю. Адаптивність банківської системи та її прояв у динаміці економічного розвитку України. *Вісник Сумського державного університету: Серія «Економіка»*. 2011. № 4. С. 118-126.

12. Жирий К. Як банки допомагають вистояти економіці та громадянам у часи війни. unian.ua. 2022. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/yak-banki-dopomagayut-vistoyati-ekonomici-ta-gromadyanam-u-chasiviyini-novini-ukrajina-11753254.html> (дата звернення: 17.04.2024).

13. Колобов Ю. В. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2011. №3(12). С. 163-169

14. Колодізев О.М., Бойко О.В., Дзеніс В.О. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія / за заг. ред. к.е.н., доц. Колодізева О.М. Харків : Вид. ХНЕУ, 2010. 312 с.

15. Ксьондз С.М., Степанишена А.П. Сучасний стан банківської системи України. *Економіка і суспільство*. 2016. №7. С. 761-766.

16. Кузнецова С.А., Болгар Т.М., Пестовська З.С. Банківська система: навч. посіб. / за ред. С.А. Кузнецової. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 400с.

17. Міщенко В.І. Банківські операції: підручник / В.І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська. Київ: Знання, 2006. 727с.

18. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків: навч. посіб. Київ, 2008. 763 с.

19. Матвійчук Н., Теслюк С. Основні тенденції розвитку банківських інновацій в Україні. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2021. №1. С. 79-87

20. Наумов С. Як банки переживають другий рік великої війни.

Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/22/708991/> (дата звернення: 17.04.2024).

21. НБУ про фінансовий стан банківської системи під час війни. finbalance.com.ua. 2022. URL: <https://finbalance.com.ua/news/bankivska-sistema-ukrani-popri-viynu-zumila-zbilshiti-depozitniy-i-kreditniy-portfel> (дата звернення: 17.04.2024).

22. Національний банк України: *офіційний сайт*. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 22.04.2024)

23. Огляд банківського сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiyunu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru> (дата звернення: 17.05.2024).

24. Обух В. Банківська система України: фінансовий успіх на тлі додаткових викликів. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3707246-bankivska-sistema-ukraini-finansovij-uspих-na-tli-dodatkovih-viklikiv.html> (дата звернення: 17.04.2024).

25. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 10.04.2024).

26. Оновлено вимоги до структури капіталу банків. *Національний банк України. Новини*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-vimogi-do-strukturi-kapitalu-bankiv> (дата звернення: 17.05.2024).

27. Основні показники діяльності банків. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1> (дата звернення: 18.04.2024).

28. Полушкін Г., Кірхнер Р. Банківський сектор під час війни. *Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/bankivskyj-sektor-pid-chas-vijny-chy-dostatno-stabilnosti>

29. Правдиковська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 150–153. URL:

<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5583> (дата звернення: 17.04.2024).

30. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип.№41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-33> (дата звернення: 17.05.2024).

31. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 № 18. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 17.03.2024).

32. Польова О.Л., Кісик А. О. Сучасні тенденції на ринку банківських послуг в Україні. *Економіка та держава*. 2017. №10. С.22-27.

33. Примостка О.О. Стратегії розвитку банківської системи України. *Бізнесінформ*. 2016. №6. С.204-209.

34. Річний звіт НБУ за 2021 рік. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 17.03.2024).

35. Річний звіт НБУ за 2022 рік. URL: <https://bank.gov.ua/>(дата звернення: 17.03.2024).

36. Системно важливі банки України. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/about/sib> (дата звернення: 19.03.2023).

37. Ситник Н.С., Стасишин А.В.,Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О. Банківська система : навчальний посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Blashchuk_Petyk_13_end.pdf (дата звернення: 19.03.2023).

38. Стратегія розвитку фінансового сектору України Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy> (дата звернення: 22.04.2024)

39. Тарасенко А.В. Роль фінансових установ у забезпеченні сталого

розвитку України. *Економіка та суспільство*.2024. Вип.59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-42> (дата звернення: 17.04.2024).

40. Халімон Т. М. Принципи (засади) організації та здійснення банківської діяльності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4(25). Т 3.С.21-29

41. Чому українські банки стабільні навіть під час війни. oschadbank.ua. 2022. URL: <https://www.oschadbank.ua/news/comu-ukrainski-banki-stabilni-navit-pid-cas-vijni-2>

42. Basel I. URL: https://www.investopedia.com/terms/b/basel_i.asp (дата звернення: 15.05.2024)

43. Basel II. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/baselii.asp> (дата звернення: 15.05.2024)

44. Basel III. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/basell-iii.asp> (дата звернення: 15.05.2024)

45. Kapinus L. V., Skryhun N. P. Development of electronic banking technologies in Ukraine. *Economic Annals-XXI*. 2014. № 3-4 (1). P. 55-58.

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація банківських установ

Класифікаційна ознака	Види банків	Характеристика
За формою власності	державні	Банки, 100% статутного капіталу яких належить державі
	акціонерні	Створюються у формі публічного акціонерного товариства, статутний капітал поділяється на визначену кількість часток однакої номінальної вартості
	кооперативні	Створюються за принципом територіальності, мінімальна кількість учасників не менше 50 осіб
За діапазоном операцій	універсальні	Виконують широкий спектр операцій та пропонують різноманітні послуги для клієнтів
	спеціалізовані	Орієнтуються на виконання вузького кола операцій або обслуговування окремих галузей та сфер господарювання
За функціональною спеціалізацією	інвестиційні	Акумулюють грошові кошти клієнтів на тривалі строки, надають довгострокові кредити а також здійснюють операції з випуску та розміщення цінних паперів різних емітентів
	ощадні	Спеціалізуються на залученні заощаджень населення
	іпотечні	Здійснюють довгострокове кредитування житлового будівництва під заставу, надають довгострокові кредити під заставу нерухомості
	розрахункові	Проводять безготівкові розрахунки між суб'єктами господарювання за товари та послуги, засновані на заліку взаємних вимог
За належністю капіталу	вітчизняні	Створюються в Україні, а їх учасниками можуть бути громадяни, юридичні особи -резиденти та держава

Продовження дод.А

	Банки з іноземним капіталом	Банки, частка іноземного капіталу в яких складає не менше 10%
	Іноземні банки	Банки, частка капіталу яких 100% належить іноземним власникам-нерезидентам
	транснаціональні	Банки, капітал, яких є національним за походженням та міжнародним за сферою діяльності, виконують посередницьку роль у міжнародному русі капіталу
Згідно з класифікацією НБУ	Банки з державною часткою	Банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку
	Банки з приватним капіталом	Банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи декілька приватних інвесторів що прямо та/або опосередковано володіють не менше 50% статутного капіталу
	Банки іноземних банківських груп	Банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам

Побудовано на основі [5;9;16;1718;37]

АНОТАЦІЯ

Білоус Ю.І. Діяльність банківських установ в Сучасних умовах господарювання. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа і страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

У кваліфікаційній роботі розкрито науково-теоретичні аспекти діяльності банківських установ, проаналізовано операційну ефективність роботи банків та їх фінансові результати, визначено проблеми та шляхи підвищення ефективності діяльності банків в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: банки, банківська діяльність, банківський сектор, банківські операції, кредити, депозити, фінансові результати, ефективність.

ABSTRACT

Bilous Yu.I. Activities of banking institutions in modern economic conditions. Manuscript. Qualification work for obtaining the first (bachelor) level of higher education in the specialty 072 – Finance, banking, and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

In the qualification work, the scientific and theoretical aspects of the activity of banking institutions were disclosed, the operational efficiency of banks and their financial results were analyzed, problems and ways of increasing the efficiency of banks in modern economic conditions were determined.

Key words: banks, banking activity, banking sector, banking operations, loans, deposits, financial results, efficiency.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ Ю.І. Білоус